

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ „BASARABIA – CENTRU AL MIȘCĂRII DE ELIBERARE NAȚIONALĂ A BULGARILOR”

Ziua de 3 martie pentru Biblioteca „Hristo Botev” și comunitatea bulgară are o semnificație dublă: Ziua Națională a Bulgariei și Ziua Bibliotecii bulgare „Hristo Botev” din Chișinău. Cu acest prilej, Biblioteca „Hristo Botev” în parteneriat cu Societatea Științifică a Bulgariștilor din Republica Moldova au organizat conferința științifică internațională cu genericul: *Basarabia – centru al mișcării de eliberare națională a bulgarilor*, dedicată eliberării Bulgariei de sub jugul Imperiului Otoman. Această sărbătoare are un colorit deosebit în calendarul bulgar, pentru că până la eliberare o lungă perioadă, cca 500 de ani, bulgarilor au fost asupriți și deznaționalizați de către turci și datorită Războiului ruso-turc din anii 1877–1878 au fost eliberați de cruzii cotropitori. Basarabia a avut un rol important în eliberarea Bulgariei, deoarece anume aici, în Chișinău, s-au format cete de voluntari care ulterior plecau la luptă. Războiul ruso-turc din anii 1877–1878 este unul dintre cele mai semnificative evenimente din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, ce a influențat decisiv soarta istorică a oamenilor din Balcani. Am considerat această temă una actuală și potrivită pentru conferința științifică internațională: *Basarabia – centru al mișcării de eliberare națională a bulgarilor*. Moderator al conferinței s-a oferit a fi dr. habilitat Ivan Duminica, cercetător științific la Institutul Patrimoniului Cultural.

În mesajul său introductiv, Exelența sa Ambasadorul Bulgariei în Republica Moldova dl Eugen Stoicev ne-a comunicat despre importanța luptei de eliberare a Războiului ruso-turc din anii 1877–1878 pentru Bulgaria și despre Tratatul de pace încheiat între Rusia și Turcia din San-Stefano, care a pus capăt acestui război și în urma căruia multe popoare au primit libertatea mult așteptată. În acest an vom organiza și desfășura prin intermediul Bibliotecii „Hristo Botev” și cu susținerea savanților istorici bulgari mai multe activități cu tematică bulgară dedicate celor 143 ani de la Eliberarea Bulgariei, 200 de ani de la nașterea lui Aleksandr Rakovski, 100 de ani de la nașterea scriitorului Ivan Vazov, 95 ani de la nașterea savantului Nicolai Nedov, demonstrând prin aceasta că memoria lor este și va rămâne vie.

Directoarea Bibliotecii „Hristo Botev”, Angela Olărescu, în discursul său a menționat că, necătând la situația pandemică COVID-19 din toată lumea, conferințele științifice totuși se desfășoară, însă în format online, de fiecare dată implicând oameni de artă, cultură, știință cu discursuri interesante pentru publicul cititor. Deci activitatea noastră nu poate fi stopată,

avem posibilitatea de a o continua de asemenea productiv, diversificat, ca și până acum. Savanții istorici, prin munca lor valoroasă și de succes, ne deschid tot mai multe pagini noi și interesante ale trecutului istoric îndepărtat, nume noi, evenimente și fapte necunoscute sau mai puțin cunoscute, confirmând prin aceasta că schimbul de informații este foarte important pentru diferite sfere ale culturii și științei. Conferința științifică internațională *Basarabia – centru al mișcării de eliberare națională a bulgarilor* dezvăluie multe faze ale Războiului de eliberare ruso-turc din anii 1877–1878, ce constituie o etapă semnificativă în istoria Europei. Expoziția de carte *De la Chișinău până la San-Stefano* din sala de lectură a bibliotecii include o bogată colecție de cărți ce reflectă tema dată.

Conform agendei stabilite, Conferința științifică a demarat cu comunicarea dr. habilitat, profesorului Nicolai Cervencov *Evenimente bulgare desfășurate la Chișinău în ajunul eliberării Bulgariei*, unde se scot în evidență mai multe activități ale bulgarilor din Chișinău, în primul rând în cadrul Societății bulgare, care a fost înființată în anul 1871 de către Ministerul Afacerilor Externe din Rusia, ce inițial se ocupa exclusiv de activități educaționale, dar în ajunul Războiului ruso-turc din 1877–1878 s-a implicat în activități politice și revoluționare. Lideri ai Societății bulgare erau: faimosul activist basarabean I. S. Ivanov, educatorul bulgar Pavel Kaliandzi, publicistul și avocatul bulgar Pavel Odzakov și alții. Societatea bulgară a ajutat cu arme și mijloace necesare la răscoala din aprilie 1876 din Bulgaria. Aici se creează și un detașament militar de Bulgari format din cadeți din diverse instituții de învățământ militar. Pentru coordonarea activităților, pentru instruirea detașamentului său militar, a ajuns la Chișinău și poetul Hristo Botev, căruia i s-au oferit surse financiare și material necesare.

În comunicarea sa profesorul Nicolai Cervencov ne-a informat și despre activitatea organizației pentru recrutarea voluntarilor cu scopul de a participa la Războiul sârbo-turc din 1876. Aceasta a fost supravegheată direct de președintele Societății bulgare I. S. Ivanov, șeful poliției din districtul Chișinău, care a însoțit voluntarii în Serbia, s-a întâlnit și cu prințul sârb. După înfrângerea Serbiei în războiul din toamna anului 1876, sute de participanți bulgari au ajuns la Chișinău. Participanții la răscoala bulgară înfrântă în vara aceluiași an, și-au găsit de asemenea adăpost în Chișinău, fiind concentrați în fond în cazarmele Regimentului nr. 53 de infanterie din centrul orașului. Cu toate acestea, ei

au întâmpinat și unele dificultăți. Societatea bulgară a fost implicată activ în aprovizionarea cu alimente, adunând fonduri și pentru alte necesități, și-a coordonat acțiunile cu organizațiile bulgare din București și Brăila (România), care vizau formarea echipelor militare bulgare la Chișinău. Din diverse detașamente compuse din bulgari, inclusiv bulgari basarabeni, s-a format corpul de voluntari bulgari la Chișinău, care a participat la Războiul ruso-turc din 1877–1878 întru eliberarea Bulgariei. În cinstea eroilor căzuți în luptă, la Chișinău a fost înălțat un monument. Activitățile patriotice ale bulgarilor de la Chișinău au găsit înțelegere și sprijin din partea autorităților și a localnicilor orașului. Astfel, orașul basarabean Chișinău a devenit unul dintre centrele mișcării bulgare de eliberare națională.

O altă comunicare de asemenea, interesantă a prezentat academicianul Mihail Stancev intitulată *Corpul militar de ofițeri al bulgarilor basarabeni din Bulgaria*, informând participanții conferinței despre cercetările efectuate în arhiva militară din Veliko-Târnovo (Bulgaria), unde au fost descoperite noi nume de ofițeri bulgari basarabeni din Bulgaria.

Cunoaștem deja că mulți bulgari basarabeni au participat ca voluntari în Războiul ruso-turc din anii 1877–1878. Dar e de menționat că în acea perioadă, una dintre principalele probleme din sfera militară era lipsa cadrelor de ofițeri militari. Pe atunci, Rusia era singura țară dintre marile puteri ce oferea bulgarilor acces la academiile, școlile și colegiile superioare militare. Academia Statului Major sub patronatul împăratului Nicolai I din Sankt-Petersburg era cea mai renumită instituție de învățământ militar rus, unde ofițerii bulgari au putut beneficia de studii superioare militare, chiar până la începutul Războiului sârbo-turc. La insistența împăratului rus Nicolae I, au fost luate măsuri pentru a soluționa problema lipsei cadrelor militare și de a pregăti armata imperială. O echipă de specialiști condusă de generalul din infanteria baronului H. W. Jomini a întocmit un statut pentru instituțiile de învățământ superior cu privire la formarea ofițerilor. Academia a fost deschisă oficial în anul 1832, purtând numele Academiei Militare Imperiale și având drept scop pregătirea și instruirea ofițerilor, precum și să contribuie la răspândirea educației și științei în rândurile armatei ruse.

Profesorul Mihail Stancev a menționat de asemenea că corpul militar de ofițeri bulgari basarabeni din punct de vedere geografic număra pe atunci 429 de ofițeri: generali, coloneli, subcoloneli, maiori, căpitani din Bolgrad, Chișinău, Tiraspol, Taraclia, Odesa, Valea-Perjei, Kongaz, Banovca, Berdeansk, Kairaklia, Kubei, Akkerman, Orhei, Bălți, Călărași și alte orașe. A scos în evidență dinastiile familiilor militare din Bulgaria ca: generalul infanteriei Danail

Nicolaev, generalul-locotenent Atanas Nazlâmov, generalul Ivan Zlatov, colonelul Stefan Kraev, căpitanul Mihail Gaitandjiev, coloneii Chirpikov și Karastianov. După eliberare erau mulți doritori din Bulgaria de a studia în instituțiile superioare de învățământ militar. Printre bulgarii basarabeni care au studiat și au activat în armata bulgară se numără colonelul Olimpii Panov (Taraclia), sublocotenentul Gheorghii Angelov (Bolgrad), general-locotenentul Ivan Kolev (Banovca), general-locotenentul Gheorghii Agura (Ciușmeli), general-locotenentul Petr Gruev (Vinogradovka), general-locotenentul Gheorghii Todorov (Kubei), locotenent-colonelul Stefan Liubomski (Chișinău), locotenenții Ivan Zlatanov și Stefan Kraev (Bolgrad), amiralul Anatoli Zlatarov (Melitopol, Ucraina), general-maiorul Dimitru Mititelu (Saratov, Odesa), general-maiorul Dimitru Kiranov (s. Ciumlekioi) și multe alte nume necunoscute încă. Ei toți au participat în acțiuni militare pe diferite fronturi ale Războiului ruso-turc manifestând eroism și vitejie, servind drept exemplu pentru alte detașamente din armată. Mulți dintre ei au devenit eroi, decorați cu ordine și medalii, intrând în istoria poporului bulgar pe vecie.

Dr. habilitat Ivan Duminica, istoric bulgarist devotat, participant la multe activități cu tematică bulgară desfășurate la Biblioteca „Hristo Botev”, a prezentat comunicarea sa *Un bulgar basarabean din Tvardița, participant la războiul de eliberare ruso-turc* în care a destăinuit istoria unui locuitor din satul Tvardița cu numele „Deado Sandi” și peșterii lui cunoscute sub numele „Peștera lui deado Sandi”. Există multe legende legate de acest om și creația sa. Efectuând unele cercetări în acest domeniu, Ivan Duminica a descoperit fapte necunoscute despre viața și activitatea acestei figuri legendare. A demonstrat că fondatorul familiei tvardiștene Papurov din care provine Milan Papurov este Done Gheorghiev (născut în 1780) care prin anul 1829 se mută cu traiul în Basarabia.

Milan (Mihail) Papurov, unul din cei patru feciori ai lui Done Gheorghiev s-a născut în anul 1855 și este unul din cei șapte voluntari tvardișteni care au luat parte la războiul de eliberare ruso-turc din anii 1877–1878, despre care se știe că s-a încheiat cu eliberarea Bulgariei de sub jugul Imperiului Otoman. În luptele pentru Șipca, Șeinovo și Stara Zagora, Milan Papurov s-a deosebit prin faptele sale eroice, fiind decorat cu două medalii. În memoria acestui erou la Muzeul din Tvardița se păstrează până în prezent sabia lui, mantaua și chipiul. Cei trei feciori ai lui Milan Papurov, Ivan, Daniil și Sandu, sunt participanți ai Primului Război Mondial din partea armatei imperiale ruse.

Destăinuitnd legenda peșterii lui „Deado Sandu”, dl Ivan Duminica a evidențiat ce legătură are aceasta cu unul dintre cei șapte copii ai lui Milan (Mihail) Papurov. După moartea părinților, Sandu devine slu-

jitor la mănăstire și deține titlul spiritual de călugăr la mănăstirea Noul-Neamț din Chițcani (raionul Criuleni, Moldova). După jurământul monahal, Sandu continuă să poarte numele său propriu. Dar odată cu implementarea reformei calendarului grigorean în Basarabia în anul 1918 viața lui Sandu s-a schimbat brusc, el pleacă de la mănăstire la fratele său Ivan în Tvardița, ca apoi, după ceva timp, să se mute cu traiul la prietenul său de luptă Sava Popov, cu care a evadat din pușcărie de la austrieci și care locuia la marginea satului. Acolo, în coasta dealului, timp de trei ani a extras pământ și a construit o peșteră cu o chilie. În acest loc retras, la lumina slabă a candeliei, se ruga pentru oameni. Peștera a fost construită până la sfârșit de către localnici în anul 1950.

Comunicarea sa *Câteva documente și memorii ce mărturisesc despre participarea bulgarilor la războiul de eliberare ruso-turc* doctor în istorie Elena Rațeeva și-a început-o cu o referință istorică, arătând *motivația bulgarilor și experiența de luptă a lor împotriva asupritorilor otomani*, pe care au acumulat-o începând cu activitatea detașamentelor de voluntari în timpul Războiului ruso-turc din anii 1768–1774, precum și a războaielor turcești din 1806–1812 și 1828–1829, când populația bulgară nu numai că a ajutat cu furaje, provizii, îndrumări și informații, ci și a luptat cu armele în mână de partea armatei ruse pentru eliberarea patriei sale de sub jugul turcesc.

Din comunicare am aflat că scopul conștient al bulgarilor de a utiliza armele rusești pentru soluționarea problemei naționale bulgare s-a manifestat sub diferite forme: misiunea împăratului rus către reprezentanții bulgari Ivan Zambin și Atanas Necovici cu o cerere de a patrona bulgarii și de a stimula ideea unității slavice și formarea în cadrul armatei ruse a detașamentelor voluntare din bulgarii basarabeni și armata bulgară; răscoalele populației bulgare locale împotriva otomanilor (Gabrovo, Kazanlâk) în timpul înaintării forțelor armatei rusești spre sud până în regiunea Balcanică.

Dintre numeroasele dovezi ale interacțiunii bulgaro-ruse în timpul Războiului de eliberare ruso-turc, Elena Rațeeva s-a oprit la unele documente, memorii și opere literare care exprimă același gând: „*O cauză mare nu poate fi realizată fără sacrificii mari, numai oamenii își pot prețui cu adevărat libertatea și o pot apăra, plătind scump pentru ea*”. În comunicarea sa E. Rațeeva a oferit dovezi interesante ale atitudinii dualiste și imprecise față de participarea bulgarilor în acțiunile militare din partea autorităților ruse și a comandanților militari: pe de o parte, era bine înțeles că acest lucru putea fi un suport de neprețuit, pe de altă parte, se temeau că manifestările armate ar putea dobândi nu numai un caracter de eliberare națională, ci și un caracter social. Fiecare voievod căruia i se

permitea să recruteze un detașament primea un certificat, al cărui text definea clar drepturile și responsabilitățile acestuia. Certificate-documente au primit legendarii P. Hitrov, Filip Totiu, deado Jelio și alții.

În linii generale, documentele mărturisesc despre activitatea bulgarilor în interacțiunea lor cu armata rusă. În special, au fost prezentate fragmente din memoriile ofițerului rus V. I. Nemirovici-Dancenco, care mărturisește cu mare respect și admirație despre activitatea unuia dintre acești voievozi – Petko Slaveikov, lider al Renașterii bulgare, poet, publicist, politician, luptător, care în Războiul de eliberare ruso-turc a fost neobosit în tendința sa de a apropia eliberarea.

Astfel, materialele conferinței științifice internaționale *Basarabia – centru al mișcării de eliberare națională a bulgarilor* au scos în evidență multe nume de personalități și fapte concrete ce s-au marcat în cadrul acestor evenimente istorice care merită atenția noastră.

Angela OLĂRESCU